

Türkiye’de Başkanlık Sistemi Sonrasında Uygulanan Ekonomi ve Maliye Politikalarının Değerlendirilmesi¹

Evaluation of The Economy and Fiscal Policies Implemented After The Presidential System in Türkiye

Meral Fırat^a

^aDoç. Dr. , İAÜ, İİBF, Ekonomi ve Finans Bölümü, meralfirat@aydin.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9464-0548

MAKALE BİLGİSİ

Araştırma Makalesi

Makale Gönderim Tarihi: 24.09.2023

Makale Kabul Tarihi: 11.12.2023

Anahtar Kelimeler: Başkanlık Sistemi, Türkiye Ekonomi Modeli, Kamu Maliyesi, Bütçe, Ek Bütçe

JEL Kodları: H60, E62

ÖZ

Bu makalede, Türkiye’de 24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanlığı seçimi sonrasında uygulanan ekonomi politikaları ve bu politikaların kamu maliyesi üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Çalışmanın amacı, uygulanan ekonomi politikalarının bütçe gelir ve giderleri üzerindeki etkisini ortaya koymaktır. Türkiye’de Başkanlık Sistemi sonrasında 2019-2021 yılları arasında Yeni Ekonomi Programı 16 Aralık 2021 tarihinden itibaren ise Türkiye Ekonomi Modeli uygulamaya konulmuştur. Uygulanan ekonomi politikaları sonucunda enflasyon artmış bunun sonucunda mali sürüklenme etkisi ve dolaylı vergilerdeki artış nedeni ile kamu gelirlerinin de arttığı görülmüştür. Ancak, başta cari transfer harcamaları, personel harcamalar ve faiz harcamalarındaki artış ve 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depreminin etkisi nedeniyle bütçe açığı artmış ve bu nedenle 2022 ve 2023 yıllarında ek bütçe uygulaması yürürlüğe konulmuştur. Ek bütçenin gelir kaynaklarını ise vergiler ve harçlar oluşturmuştur. Bu durum ise tüketiciler üzerindeki dolaylı vergi yükünü artırmıştır. Bu nedenle kamu gelirlerini artırmak amacıyla rasyonelliği kalmamış vergi harcamalarının azaltılması, borsa kazançlarının vergilendirilmesi, kripto para piyasasının vergilendirilmesi, karbon vergisinin uygulanmaya konulması ve vergilemede adalet ve etkinliği sağlayacak vergi politikalarının uygulanması gerekmektedir.

ARTICLE INFO

Research Article

Article Received: 24.09.2023

Article Accepted: 11.12.2023

Keywords: Presidential System, Turkish Economy Model, Public Finance, Budget, Additional Budget

JEL Codes: H60, E62

ABSTRACT

In this article, the economic policies implemented after the 24 June 2018 Presidential election in Turkey and the effects of these policies on public finance were investigated. The aim of the study is to reveal the effect of implemented economic policies on budget income and expenses. After the Presidential System in Turkey, the New Economic Program was put into practice between 2019 and 2021 and the Turkish Economy Model was put into practice on December 16, 2021. As a result of the implemented economic policies, inflation increased and as a result, public revenues increased due to the fiscal drift effect and the increase in indirect taxes. However, due to the increase in current transfer expenditures, personnel expenditures and interest expenditures and the impact of the Kahramanmaraş earthquake on February 6, 2023, the budget deficit increased and the additional budget implementation was put into effect in 2022 and 2023. The income sources of the additional budget were taxes and fees. This situation increased the indirect tax burden on consumers. For this reason, in order to increase public revenues, it has been necessary to reduce tax expenditures that have no longer been rational, to tax stock market gains, to tax the cryptocurrency market, to implement a carbon tax, and to implement tax policies that will ensure justice and efficiency in taxation.

¹ Bu çalışma 29 Kasım 2023 tarihinde İAÜ, Uluslararası Ekonomi ve Finans Kongresinde bildiri olarak sunulmuştur.

Giriş

Türkiye’de 24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanlığı seçimi sonrasında uygulanan ekonomi ve maliye politikaları ile pandemi nedeniyle arz tedarikinde yaşanan sorunlardan dolayı enflasyon artmış ve cari işlemler açığı, bütçe açığı vb. bazı makro ekonomik sorunlar ortaya çıkmıştır.

Türkiye’de 2019-21 yılları arasında uygulanan *Yeni Ekonomi Programı’nın* amacı fiyat istikrarını ve bütçe disiplini sağlayarak ekonomik büyümeyi artırıp gelir dağılımında adaleti sağlamak olarak belirlenmiştir. Ancak, uygulanan para ve maliye politikaları ve son üç yılda sık sık değişen Maliye Bakanları ve Merkez Bankası başkanları ile uyguladıkları politikalar nedeniyle makro ekonomik istikrar sağlanamamıştır. Deprem ve savaş gibi beklenmedik faktörler ise bu istikrarsızlığı daha da fazla derinleştirmiştir.

16 Aralık 2021 tarihinden sonra uygulamaya konulan *Türkiye Ekonomi Modeli* düşük faiz politikası yoluyla ekonomik büyümeyi sağlayarak, ihracatı artırıp cari işlemler açığını kapatmayı hedeflemiştir. Ancak geleneksel ortodoks politikalardan uzaklaşılması nedeni ile fiyat istikrarı sağlanamamıştır. Son iki yılda hem fiyat istikrarının sağlanamamış olması hem de Kahramanmaraş depremi gibi beklenmedik faktörlerin etkisi ve başta cari transfer harcamaları, personel giderleri, faiz ödemeleri, SGK giderleri nedeniyle bütçe açığı artmış bunun sonucunda hükümet *ek bütçe* uygulamasına gitmek zorunda kalmıştır. 2022 yılında uygulanan ek bütçe ilgili yıl bütçesinin yaklaşık olarak %60’ını oluştururken 2023 yılı ek bütçesi 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremi ve Mayıs 2023 genel seçimlere rağmen başlangıçtaki bütçesinin yaklaşık olarak %25’ini oluşturmuştur. Ek bütçeden en büyük ödenek ise *Afet ve Acil Durum Başkanlığı’na* ayrılmıştır. Ek bütçenin gelir kaynağını ise vergiler ve harçlar oluşturmuştur. Bu nedenle tüketiciler üzerindeki vergi yükü artmıştır. Bunun sonucunda vergi tabanını genişletecek ve vergilemede adalet ve etkinliği sağlayacak vergi politikalarının uygulamaya konulması zorunlu hale gelmiştir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, Türkiye’de Başkanlık Sistemi sonrasında uygulanan ekonomi politikaları araştırılmış, ikinci bölümde Türkiye’de kamu maliyesi alanında yaşanan güncel sorunlar bütçe gelir ve giderleri ile ek bütçe uygulaması çerçevesinde anlatılmış, üçüncü bölümde ise Türkiye’de vergi tabanını genişletmeye yönelik yapılması gereken düzenlemeler anlatılmıştır.

1. Türkiye’de Başkanlık Sistemi Sonrasında Uygulanan Ekonomi Politikaları

24 Haziran 2018 tarihinde yapılan Cumhurbaşkanlığı seçiminden sonra Türkiye’de yönetim biçimi *Başkanlık Sistemi* olarak değişmiştir Türkiye’de 2019-2021 yılları arasında *Orta Vadeli Program* yerine *Yeni Ekonomi Programı* ismi ile bir program uygulanmıştır. Bu programın temel amacı, kısa vadede fiyat istikrarının, finansal istikrarın ve bütçe disiplininin sağlanması orta vadede sürdürülebilir ekonomik büyüme ve gelir dağılımında adaleti sağlamaya yönelik ekonomik değişimin gerçekleşmesi olarak açıklanmıştır (HMB, 2019, s. 4). *Yeni Ekonomi Modeli* 10 Ağustos 2018 tarihinde Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından açıklanmıştır. Ancak son üç yıl içerisinde Maliye Bakanları ve Merkez Bankası Başkanları Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın *“faiz sebep enflasyon sonuc”* tezine aykırı hareket etmesi nedeniyle istifa etmiştir. (BBC, 2021). Temmuz 2019 da Merkez Bankası Başkanlığı’na atanan Murat Uysalın yerine 8 Kasım 2020 de Naci Ağbal atanmıştır. Naci Ağbal 20 Mart 2021 tarihinde Cumhurbaşkanı tarafından görevden alınmış yerine Prof. Dr. Şahap Kavcıoğlu aynı tarihte atanmıştır. Naci Ağbal göreve gelmesinin ardından Kasım ve Aralık aylarında Merkez Bankası politika faizini 675 baz puan artırmıştır (Sözcü Gazetesi,2021). Naci Ağbal’ın yerine atanan Şahap Kavcıoğlu 2021 yılı başlarında para ve faiz politikasını belirlerken sözlü olarak “çekirdek enflasyonu” dikkate alacaklarını belirtmiş ve Temmuz 2021’de MB faiz oranında indirmeye gitmiştir (Tuhan, 2021).

Hazine ve Maliye Bakanlığı 16 Aralık 2021 tarihinde yayımladığı bir bildirme ile *“Türkiye Ekonomi Modeli”ni* uygulamaya koymuştur. *Türkiye Ekonomi Modeli*, düşük faiz politikası yoluyla ekonomik büyümeyi ve istihdamı artırmayı, cari işlemler açığını ihracatı artırıp, kurun yüksekliğinden kaynaklı bir çeşit ithal ikamesi yaratarak yerli üretimi teşvik ederek çözmeyi hedeflemiştir. Daha sonra da kurdaki artış karşısında dolarizasyonu önlemek ve kur ataklarını engellemek amacıyla 20 Aralık 2021 tarihinde *Kur Korumalı Mevduat Uygulamasına* geçerek kur korumalı TL mevduat varlıkları ile Türk Lirası sahiplerinin döviz kurundaki dalgalanmalara karşın Hazine garantili telafi alması sağlanmıştır (Bilgi Merkezi, 2023).

TCMB, Ocak ve Nisan 2022 Enflasyon Raporlarında *“Liralaşma Stratejisi”* politikasını kamuoyu ile paylaşmıştır. Buna göre liralaşma stratejisi, tasarrufların Türk lirası cinsinden olması, bilançolarda Türk lirasının ağırlığının artırılması, TCMB’nin Türk lirası fonlamalarda Türk lirası varlıkları teminat olarak kullanması, yurt içi ticarete değişim aracının Türk lirası olmasını sağlayacak süreçlerin geliştirilmesi ve TCMB’nin makro süreci yönetmek için izleyeceği politikalar çerçevesini ifade etmektedir (Kavcıoğlu, 2022).

Tablo 1: Fiyat Endeksleri (Tüketici ve Üretici Fiyat Endeksi 2003-100) Yıllık Yüzde Değişimi

FİYAT ENDEKSLERİ	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
TÜFE	7,72	9,65	8,39	10,6	6,53	6,4	10,45	6,6	7,4	8,17
ÜFE	2,66	11,58	5,94	8,11	5,93	8,87	13,33	2,45	6,97	-
Yİ-ÜFE	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6,36
FİYAT ENDEKSLERİ	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023-06	2023-07
TÜFE	8,81	8,53	11,92	20,30	11,84	14,40	36,08	64,27	38,21	47,83
ÜFE	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Yİ-ÜFE	5,71	6,94	15,47	33,64	7,36	25,15	79,89	97,72	40,42	44,50

Kaynak:TCMB,2023a,<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Enflasyon+Verileri>, Erişim Tarihi: 10.082023, Veriler TCMB wep sitesinden alınmış olup tablo yazar tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 1, Türkiye ekonomisinde uygulanan ekonomi politikaları sonucunda 2005-2023 yılları arasında enflasyonun seyrinin TÜFE ve ÜFE endekslerine göre değişimini göstermektedir. Tablo1 de görüldüğü üzere Türkiye’de enflasyonun 2018 yılından itibaren arttığını görmekteyiz. Enflasyonda ortaya çıkan bu artışın temel nedeni uygulanan ekonomi politikalarının yanı sıra pandemi nedeniyle arz tedarikinde yaşanan sorunlar, ithalata dayalı üretim yapısı, Türkiye’de oligopol piyasa yapısının olması, özellikle dolaylı vergilerdeki artış ve iklim koşullarındaki değişikliklerden kaynaklanmaktadır. Türkiye ekonomisi 2018 yılından itibaren uygulanan ekonomi politikaları nedeniyle *üst üste kur şokları* yaşamış bu kur şokları nedeniyle döviz kurundaki artış başta *maliyet enflasyonu* olmak üzere enflasyon rakamlarının yükselmesine neden olmuştur.

Yaşanan kur şoklarından birincisi, 2018 yılında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın Bloomberg’in Londra bürosunda iş adamlarına faiz artırımına karşı olduğunu belirtmesi ve ABD’li Rahip Andrew Brunson olayı nedeniyle ABD’nin Türkiye’ye yönelik yaptırım kararı alması nedeniyle oluşmuştur. (BBC, 2018) Gösterge niteliğindeki Merkez Bankası kur oranlarına göre, 31.01.2017 tarihinde 3.7874 olan dolar kuru 31.12.2018 yılı sonunda yaklaşık olarak %40 artışla 5.2810 olarak gerçekleşmiştir. İkinci kur şoku ise, Ekim 2020’de meydana gelmiştir. Aylık ortalama dolar kuru 29.07.2020’de 5.9405 iken 30.10.2020’de 8.3082 olarak gerçekleşmiştir. 2018 kur şoku nedeniyle enflasyon Ekim 2018’de TÜFE %25.24 olarak gerçekleşmiş. Bu nedenle Merkez Bankası politika faizini 08.06.2020 tarihinde %16.25’den 21.09.2018’de 22.50’ye çıkarmıştır. Faiz artışı nedeni ile Cumhurbaşkanı Merkez Bankası Başkanı Murat Çetinkaya’yı görevden alarak yerine Murat Uysal’ı atamıştır. 20.11.2020’de faiz oranı %13.50 iken TÜFE ise Kasım 2020 de %14.03 olarak gerçekleşmiştir. Ekim 2020’de ikinci döviz krizinin ortaya çıkması üzerine Hazine ve Maliye Bakanı Berat Albayrak istifa etmiştir. Üçüncü kur şoku ise 2021-Ekim-Kasım aylarında yaşanmıştır. Eylül 2021’den başlayarak TL değer kaybetmiş 15 Kasım 2021’de dolar kuru 10 TL’yi geçmiştir. Kur şokunu 2021 Mart ayında Merkez Bankası başkanı Naci Ağbal’ın Cumhurbaşkanı tarafından görevden alınması tetiklemiştir. Mayıs 2023 genel seçimlerden sonra ise MB başkanlığına Dr. Hafize Gaye Erkan Maliye Bakanlığı’na ise Mehmet Şimşek atanmıştır (TCMB, 2023a).

Merkez Bankası tarafından yayınlanan Enflasyon Raporu 2023-III (27-Temmuz 2023)’e göre, Merkez Bankası Haziran ayındaki Para Politikası Kararları toplantısında enflasyonun gerilemesi ve orta vadede %5 hedefine ulaşmasını sağlayacak parasal ve finansal koşulların oluşmasının gerekli olduğu tespitini yaparak önemli bir değişikliğe gitmiştir. Fiyat istikrarını sağlamanın makro ekonomik istikrar ve finansal istikrar açısından önemi belirtilerek kademeli bir şekilde uygulanacak *parasal sıkılaştırma sürecine* karar verilmiştir. Bu çerçevede ilk etapta Haziran ayındaki toplantısında politika faizini %8.5’den %15 düzeyine Temmuz ayındaki toplantısında ise %17.5 düzeyine yükseltmiştir. Ayrıca aynı toplantıda parasal sıkılaştırma sürecini destekleyecek seçici kredi ve miktarsal sıkılaştırma gibi bir dizi karar da alınmıştır. MB Haziran 2023’de politika faizini %8.5’den %15’e çıkarması piyasa tarafından yetersiz bulunmuş ve bunun üzerine yeniden kur artışı yaşanmıştır. 15 Mayıs 2023 tarihinde dolar kuru 19.6386 iken 10 Ağustos 2023 tarihinde 27.0400 olarak gerçekleşmiştir. Daha sonra MB Ağustos 2023 toplantısında politika faizini 750 baz puan artırarak %25’e çıkarmıştır. Ağustos 2023’te TÜFE oranı ise %58 olarak gerçekleşmiştir (TCMB, 2023b).

2. Türkiye’de Kamu Maliyesi Alanında Yaşanan Güncel Sorunlar

2.1 Kamu Giderleri

5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununun 3. maddesine göre “*kamu giderleri, kanunlara ve Cumhurbaşkanlığı kararlarına dayanılarak yaptırılan iş, alınan mal ve hizmet bedelleri, sosyal güvenlik katkı payları, iç ve dış borç faizleri, borçlanma araçlarının iskontolu satışından doğan farklar, ekonomik mali ve sosyal transferler, verilen yardım ve bağışlar ile diğer giderler*” olarak ifade edilmektedir. Tablo2’de ekonomik sınıflandırmaya göre 2023 yılı Ocak-Haziran dönemi gerçekleşmeleri, 2022 yılının aynı döneminin gerçekleşmeleri ile karşılaştırmalı olarak gösterilmiştir.

Tablo 2: Ekonomik Sınıflandırmaya Göre Bütçe Giderleri

(Milyon TL)	2022 Yılı Gerçekleşmeleri	2022 Yılı Ocak-Haziran Dönemi Gerçekleşmeleri	2023 Bütçe (Ek Bütçe Dahil)	2023 Yılı Ocak-Haziran Dönemi Gerçekleşmeleri	Ocak-Haziran Dönemi Gerçekleşme Oranı (%)		2023/2022 Ocak- Haziran Dönemi Artış Oranı (%)
					2022	2023	
Personel Giderleri	615.296	258.460	952.308	557.435	42,0	58,5	115,7
Sosyal Güv. Kur. Dev. Pr. Giderleri	96.864	41.536	150.392	85.871	42,9	57,1	106,7
Mal ve Hizmet Alım Giderleri	257.660	83.771	419.443	164.119	32,5	39,1	95,9
Faiz Giderleri	310.903	134.654	646.136	275.244	43,3	42,6	104,4
Cari Transferler	1.126.363	490.153	1.940.901	1.046.392	43,5	53,9	113,5
Sermaye Giderleri	276.896	65.118	383.278	133.654	23,5	34,9	105,2
Sermaye Transferleri	48.822	8.350	521.000	54.153	17,1	10,4	548,5
Borç Verme	209.944	89.808	410.410	46.709	42,8	11,4	-48,0
Yedek Ödenek	0	0	165.216	0			
Toplam	2.942.748	1.171.851	5.589.085	2.363.577	39,8	42,3	101,7

Kaynak: SBB,2023, 2023 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmeleri ve Beklentiler Raporu, s.15,
https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/07/2023-Merkezi-Yonetim-Butce-Gerceklesmeleri-ve-Beklentiler-Raporu_31072023.pdf, Erişim Tarihi: 18 Ağustos 2023

2023 yılının Ocak- Haziran döneminde merkezi yönetim bütçe giderleri içerisinde en yüksek gerçekleşme oranı yüzde 58.5 ile **personel harcamaları** iken, en düşük gerçekleşme oranı %10.4 ile **sermaye transferleri** olmuştur.

Merkezi yönetim bütçe gider kalemlerinden birisi olan **personel harcamaları**, devletin kamu personeline verdiği maaşlar, yolluklar, kırtasiye, su, elektrik, doğalgaz harcamaları vb. tüketim malları ve malzemelerine yönelik harcamalardan oluşmaktadır. Bu kalemden meydana gelen artış enflasyon nedeniyle memur maaşlarındaki artışlarla ilişkilendirilebilir. **Sosyal Güvenlik Kurumu Devlet prim giderleri** ise, devletin personeller için işveren sıfatı ile sosyal güvenlik kurumlarına yapmış oldukları ödemelerdir.

Mal ve hizmet alım giderleri, devletin mal ve hizmet alımına yönelik olarak yapmış olduğu harcamalardır. Bu harcamalar GSYİH’da artışa yol açmaktadır. Bu nedenle gelir yaratıcı kamu harcamaları olarak da isimlendirilirler (Aksoy, 2011, s. 95).

Faiz giderleri ödünç alınan paralar karşılığında yapılan ödemelerdir (SBB, 2021, s. 30). Tabloda bu kalemin oranının yüksek olma nedeni **kur korumalı mevduat** için yapılan ödemelerden kaynaklanmaktadır.

Cari transferler, “sermaye birikimi hedeflemeyen ve cari nitelikli mal ve hizmet alımını finanse etmek amacıyla karşılıksız olarak yapılan ödemeleri kapsamaktadır” (SBB, 2021, s. 31). Cari transferlerdeki artış görev zararlarından, Mayıs 2023’te yapılan genel seçimler nedeniyle hane halkına yönelik yapılan yardımların artmasından ve hazine yardımlarından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla bu kalemin içerisinde Ziraat Bankası, Halk Bank gibi kamu bankaları ile KİT’lerin görev zararları, sağlık, emeklilik ve sosyal yardım giderleri nedeniyle verilen hazine yardımlarındaki artışlar, tarıma yönelik verilen teşvikler, KOBİ destekleri ve hane halkına yönelik yardımlar yer almaktadır.

Sermaye giderleri ve sermaye transferleri başlıkları altında yapılan giderler ise bütçeden yapılan yatırım harcamalarını göstermektedir.

Borç verme, “bir mali hakka dayanan veya Devletin teşebbüs mülkiyetinde hisse (sermaye) katılımına neden olan likidite yönetimi veya kazanç sağlama amaçları dışında kamusal amaçlarla yapılan ödemeleri” kapsamaktadır (SBB, 2021, s. 406). KİT’lere sermaye artırımını nedeni ile yapılan ödemelerle kamulaştırma giderleri için yapılan ödemeler bu kalemden artışa neden olmaktadır.

2.2. Merkezi Yönetim Bütçe Dengesi ve Ek Bütçe Uygulaması

Türkiye’de Merkezi Yönetim Bütçesinin hazırlanma süreci her yıl Eylül ayının ilk haftası sonuna kadar Cumhurbaşkanı tarafından kalkınma planları, stratejik planlar ve genel ekonomik koşullarla ilgili makro göstergeler, gelecek üç yıla ilişkin gelir ve gider tahminleri, bütçe dengesi ve borçlanma durumu ile kamu idarelerinin ödenek teklif tavanlarını içeren **Orta Vadeli Programın** Resmi Gazetede yayınlaması ile başlar. **Orta Vadeli Program** Hazine ve Maliye Bakanlığı ile Strateji ve Bütçe Başkanlığı’nın müşterek çalışmaları ile hazırlanır. Yüksek Planlama Kurulu tarafından haziran ayının 15’ine kadar karara bağlanır (Altuğ,2010:93). Dolayısıyla Orta Vadeli Planda yer alan bu öngörüler ve gelir gider tahminleri ne kadar objektif ve gerçekçi ise

bu durum bütçenin kaynak kullanan tahsis yapan yapısı ve kamu bütçe dengesinin sağlanması açısından o derece önem arz etmektedir.

Tablo:3 Merkezi Yönetim Bütçe Dengesi ve Faiz Dışı Denge

(Milyon TL)	2022 Yıl Sonu Gerçekleşme	2023 Bütçe	2023 Bütçe (Ek Bütçe Dahil)	GSYH'ye Oranı		
				2022 Yıl Sonu Gerçekleşme	2023 Bütçe	2023 Bütçe (Ek Bütçe Dahil)
Merkezi Yönetim Bütçe Giderleri	2.942.748	4.469.570	5.589.085	19,6	24,0	30,0
Faiz Hariç Bütçe Giderleri	2.631.845	3.903.974	4.942.949	17,5	20,9	26,5
Faiz Giderleri	310.903	565.596	646.136	2,1	3,0	3,5
Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri	2.800.088	3.810.149	4.929.664	18,7	20,4	26,4
Vergi Gelirleri	2.353.438	3.199.534	4.270.668	15,7	17,2	22,9
Bütçe Dengesi	-142.660	-659.421	-659.421	-1,0	-3,5	-3,5
Faiz Dışı Bütçe Dengesi	168.243	-93.825	-13.285	1,1	-0,5	-0,1

*2023 yılı bütçe başlangıç ödenek ve gelir tahminlerine Ek Bütçe ile eklenen ödenek ve gelir tahminleri dahil edilerek hesaplanmıştır.
2023 yılı GSYH verisi 2023-2025 Dönemi Orta Vadeli Programından alınmıştır.

Kaynak: SBB, 2023a, 2023 Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmeleri ve Beklentileri Raporu, s:54, https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/07/2023-Merkezi-Yonetim-Butce-Gerceklesmeleri-ve-Beklentiler-Raporu_31072023.pdf, Erişim Tarihi: 4 Eylül 2023.

Tablo 3'te de görüldüğü üzere Türkiye'de son iki yıldır bütçe gelirleri bütçe giderlerini karşılayamamıştır. Bunun temel nedeni ise, yaklaşık iki (2) yıldır uygulanan **Türkiye Ekonomi Modeli'nin** başarısız olması bu nedenle döviz kuru ve enflasyonun artması, Merkez Bankası rezervlerinin erimesi, başta cari transferler ve faiz harcamaları olmak üzere kamu harcamalarındaki artış, dış ticaret açığındaki artış, Mayıs 2023'te yapılan genel seçimlere yönelik yapılan kamu harcamaları, 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depreminin ekonomik etkileri, kamu borçlarının artması ve borçlanma maliyetinin artmasına neden olan Türkiye'nin kredi risk priminin göstergesi CDS'nin yükselmesidir.

Mayıs 2023 genel seçimlerinden sonra para politikasında kademeli sıkılaştırma ve sadeleştirme uygulamalarına başlanmıştır. Aynı zamanda Maliye Bakanı Mehmet Şimşek tarafından açıklanan Maastricht kriterleri ile uyumlu olacak şekilde %3,5 olarak belirlenen bütçe açığı/GSYİH oranını tutturabilmek için KDV, ÖTV, kurumlar vergisi, banka ve sigorta muameleleri vergisi, şans oyunları vergisi vb. vergi artışları ile daraltıcı maliye politikası uygulanmaya başlanmıştır.

Mayıs 2023 seçimleri sonrasında ekonomi yönetimi vergi artışları ile daraltıcı maliye politikaları uygulanırken diğer taraftan kamu hizmetlerini yerine getirebilmek amacı ile **Ek Bütçe** uygulamasına gitmiştir.

Tablo 4: 2022-2023 Bütçe Gelir ve Gider Tahminleri, Ek Bütçe Ödenekleri ve Gerçekleşmeleri

2023 Bütçesi (Milyar TL)	Başlangıç Bütçesi	Ek Bütçe	Başlangıç Bütçesi+Ek Bütçe	Gerçekleşme
Giderler	4.469,6	1.119,5	5.589,1	
Gelirler	3.810,2	1.119,5	4.929,7	
Bütçe Dengesi	-659,4		659	
2022 Bütçesi (Milyar TL)	Başlangıç Bütçesi	Ek Bütçe	Başlangıç Bütçesi+Ek Bütçe	Gerçekleşme
Giderler	2.831,4	880,4	3.711,8	
Gelirler	2.553,0	1.080,5	3.633,5	
Bütçe Dengesi	-278,3		-278,3	-139.065

Kaynak: HMB, 2023, 2023 Yılı Bütçe Gerçekleşmeleri, <https://hmb.gov.tr/2023-mayis-ayi-butce-gerceklesme-sonuclari> ve SBB, 2022, 7414 Sayılı 2022 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu ile Bağlı Cetvellerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun+ SBB,2023b, 7457 Sayılı 2023 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu ile Bağlı Cetvellerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun <https://www.sbb.gov.tr/merkezi-yonetim-butce-kanunlari/#1550658802053-28e1db68-a098>, Erişim Tarihi 15 Ağustos 2023, Veriler T.C Hazine ve Maliye Bakanlığı ile T.C Cumhurbaşkanlığı Bütçe ve Strateji Başkanlığı wep sitesinden alınıp tablo yazar tarafından düzenlenmiştir.

2023 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanun Teklifinde Merkezi Yönetim Bütçe Giderleri 4.469,6 milyon TL olarak belirlenmiştir. Ek Bütçe ile birlikte Merkezi Yönetim Bütçesi 5.589,1 milyon TL'ye ulaşmıştır. Tablo 4'te de görüldüğü üzere 2022 yılında uygulanan ek bütçe ilgili yıl bütçesinin yaklaşık olarak % 60'ı iken, 2023 yılı ek bütçesi deprem harcamaları ve genel seçime yönelik yapılan harcamalara karşın 2023 yılı bütçesinin yaklaşık olarak %25'ini oluşturmaktadır.

Ek bütçe başta deprem nedeniyle ortaya çıkan harcamaları karşılamak ve kamu hizmetlerinin kesintiye uğramaması amacıyla 1.1195 milyon TL olarak kabul edilmiştir. Ek bütçeden Genel Bütçeli Kurumlara 1.074,5 milyon TL ödenek ayrılırken Özel Bütçeli Kuruluşlara 45.005 milyon TL ödenek ayrılmıştır. **Ek bütçeden kamu kurumları içerisinde en yüksek ödenek 428.8 milyar TL ile Afet ve Acil Durum Başkanlığı'na** ayrılırken bunu 279.75 ile Hazine ve Maliye Bakanlığı, 76.98 ile Strateji ve Bütçe Başkanlığı ile 46.15 milyon ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı takip etmiştir (SBB, 2023c).

2.3 Kamu Harcaması Çarpanı ve Denk Bütçe Çarpanının Ekonomi Üzerindeki Etkisi

Klasik ve Neo- Klasik iktisatçılar kamu harcamalarında ve dolayısıyla ekonomik faaliyetlerdeki artışların ekonomide kaynakların etkin dağılımına engel olacağını ve özel sektör harcamaları üzerinde **dışlama etkisi** yaratarak kamuya göre daha verimli olan özel sektör yatırımlarını azaltacağını iddia etmişlerdir. Çünkü kamu harcamalarının iç borçlanma ile finanse edilmesi nedeniyle faiz oranlarının artması başta özel yatırımlar olmak üzere toplam yatırımlarda azalmaya yol açacaktır. Keynesyen yaklaşıma göre ise, Klasik iktisadi yaklaşımda ileri sürülen fikirlerin tam tersine kamu harcamalarındaki artış ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkide bulunacaktır. Keynesyen görüşe göre, hükümetler gerek yatırım harcamaları gerekse de hane halklarına yönelik olarak gerçekleştirdikleri transfer harcamaları aracılığıyla ve **çarpan mekanizması** yoluyla toplam talebi artırarak ekonomik büyüme üzerinde bir artış yaratmaktadır. Keynes, özellikle özel tüketim ve yatırımların yetersiz olduğu kriz dönemlerinde işsizliği ve eksik istihdamı azaltmada talep yönlü politikaların uygulanması ve dolayısıyla kamu harcamalarının artırılması ile toplam talebin ve millî gelirin artacağını iddia etmektedir (Çelikay vd, 2020, s. 88).

Kamu harcamaları ve vergiler, aynı miktarda artırıldığında bütçe dengliği bozulmadan millî gelir artabilir. Bu noktada **denk bütçe çarpanı** etkili olmaktadır. Kapalı bir ekonomide, vergilerin sadece götürü olarak alındığı basit **Keynesyen modelde, kamu harcamaları çarpanı ve vergi çarpanını** şu şekilde yazılabilir:

Kamu Harcaması Çarpanı = $k=1/1-c$ (c: Marjinal tüketim eğilimidir).

Vergi Çarpanı = $t=-c/1-c=1$ (Vergi çarpanının başında eksi işareti vardır. Çünkü vergilerin artırılması toplam talebi daraltmaktadır.)

Denk Bütçe Çarpanı = $1/1-c+c/1-c=1$ (Denk bütçe çarpanı her iki çarpanın toplanması ile elde edilmektedir.)

Kamu harcamaları çarpanı $1/1-c$ kadar ekonomide **genişletici**, vergi çarpanı ise $-c/1-c$ kadar **daraltıcı etki** yapar. Vergilerin artırılması kullanılabilir geliri azaltacağı için toplam talepte azalmaya ve ekonomide daralmaya yol açacaktır. Kamu harcamaları çarpanı ve vergi çarpanının toplamı denk bütçe çarpanını verir ve yukarıdaki modele göre, denk bütçe çarpanı 1'e eşit olur. Model üzerinde de ifade edersek;

$\Delta G = \Delta T$ (Kamu harcamaları ve vergilerdeki değişimin birbirine eşit olduğunu gösterir)

$\Delta Y = 1 / 1-c \times \Delta G \rightarrow$ **Genişletici Etki**

$\Delta Y = -c / 1-c \times \Delta T \rightarrow$ **Daraltıcı Etki**

$\Delta Y = \Delta G = \Delta T$

Yukarıda yer alan modelde de görüldüğü üzere denk bütçe politikası millî geliri kamu harcamalarındaki artış kadar artırmaktadır. Haavelmo kuramı, denk bir bütçenin de ekonomide genişletici etkiler oluşturabileceğini göstermektedir. Dolayısıyla ekonomi yönetimi 100 birimlik vergi ve 100 birimlik kamu harcaması artışı yaptığında, millî gelir düzeyini 100 birim artırmış olacaktır. Kamu gelirleri ve kamu harcamaları aynı oranda artırılarak bütçe dengliği sağlansa dahi bunun ekonomi üzerindeki etkisi genişletici olacaktır. Bu nedenle, devletin ekonomiye müdahale etmemesini ve tarafsız bütçeyi savunan Klasik iktisadi yaklaşımın bu konudaki görüşleri geçerli değildir. (Yılmaz, B. E,2020:80)

Türkiye'de marjinal tüketim eğilimini (c)², GSYH içindeki tüketim harcamaları oranını esas alarak 0,8 kabul edersek **marjinal tasarruf eğilimi (s = 1 - c)³** = 0,2'dir. Bir ekonomide marjinal tüketim eğilimi ile marjinal tasarruf eğilimi toplamı kural olarak bire (1) eşittir. $c+s=1$ 'dir (Bocutoğlu, 2012, s. 221).

Bu çerçeveden hareket ederek kamu harcaması çarpanı ve vergi çarpanını yazabiliriz.

Kamu harcamaları çarpanı⁴ = $1 / s = 1 / 0.2 = 5$

² Marjinal Tüketim Eğilimi: Milli gelirden ortaya çıkan bir birimlik artışın tüketim harcamalarını ne kadar artıracaklarını gösteren oran. $\Delta C/\Delta Y$

³ Marjinal Tasarruf Oranı: Milli gelirden ortaya çıkan bir birimlik artışın tasarrufları ne kadar artıracaklarını gösteren oran. $\Delta S/\Delta Y$

⁴ Kamu Harcamaları Çarpanı: Kamu harcamalarında ortaya çıkan bir artışın GSYH'yi ve istihdamı ne kadar artıracaklarını gösteren oran $1/1-c$

Kamu harcamaları ek bütçe ile 1.119,5 milyon lira artırılsa GSYH (1.119,5 x 5 =) 5.595 milyon TL artar.

$$\text{Vergi çarpanı}^5 = -c / 1-c = -0,8 / 0,2 = -4$$

Vergi çarpanı, vergilerde ortaya çıkan bir birimlik artışın GSYH'yi ne kadar azaltacağını gösteren orandır. $-c/1-c$ olarak yazabiliriz.

Ek bütçe ile sadece 1.119,5 milyar TL'lik vergi alınrsa GSYH, (1.119,5 x -4 =)-4.478 milyon TL azalır.

$$\text{Denk bütçe çarpanı} = \text{kamu harcamaları çarpanı} + \text{vergi çarpanı} = 5 + (-4) = 1$$

2023 yılı ek bütçe uygulaması ile hem kamu harcamaları hem de vergiler 1.119,5 milyar TL artırıldığından bütçenin denkliği değişmemekte ve GSYH kamu harcamaları artışı kadar (1.119,5 milyar TL) artmış olmaktadır.

Türkiye ekonomisinde son iki yılda ek bütçe uygulamaları yolu ile genişletici etki sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak bu model maliye teorisi açısından doğru olmakla birlikte maliye politikası para politikası ile koordineli bir şekilde uygulanmadığı için başarılı olamamıştır. Çünkü, Merkez Bankası politika faizini yeterince artırmadığı için enflasyonu düşürememekte bu durumda toplam talepte artış devam etmekte ve enflasyonu artırmaktadır (Eğilmez, 2023).

2.4. Ek Bütçe Gelir Kalemleri

Ek bütçenin gelir kalemi gider kalemi ile aynı miktarda belirlenmiştir. Tablo5 'de görüldüğü üzere ek bütçe gelir tahminininin 1.150,5 milyar TL'si vergi gelirlerinden; 31.5 milyar TL'si mülk ve teşebbüs gelirlerinden, 12,3 milyar TL'si diğer gelirlerden, 2,9 milyar TL'si sermaye gelirlerinden 1,9 milyar TL'si alacaklardan tahsilatlardan 79,5'milyarı ise red ve iadelerden oluşmaktadır.

2023 Bütçe Kanununa göre vergi gelirleri 3.199 milyar TL olarak hedeflenmişti ek bütçe ile yaklaşık 1.150 milyar TL'lik vergi geliri öngörülmektedir. Böylece yıl sonu hedefi 4.350 milyar TL olarak belirlenmiştir (SBB, 2023d).

Tablo 5: Çeşitli Vergilerin 2023 Bütçe ve Ek Bütçe Hedefi

Yıllar	Gelir Vergisi	Kurumlar Vergisi	Dahilde Alınan KDV	ÖTV	Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi	Damga Vergisi	Şans Oyunları Vergisi	MTV
2023 Bütçe Hedefi	495	619,1	203,6	510	75,1	55,5	13,2	38,7
Ek Bütçe Hedefi	203,2	166,3	310	307,6	33,2	30,3	13,2	32,7

Kaynak: Veriler 2023 Bütçe Kanunu ve 2023 Yılı- MYBK'nın Gelir Başlangıç Hedeflerine -Eklenen Gelir Tahmininden alınarak tablo yazar tarafından düzenlenmiştir.

Ülkemizde gelir vergisi, gelir vergisi kanununun 2. maddesinde belirtilen gelirin unsurları arasında yer alan ticari kazançlar, zirai kazançlar, ücretler, serbest meslek kazançları, gayri menkul sermaye iratları, menkul sermaye iratları ile diğer kazanç ve irat unsurları üzerinden alınmaktadır. (Aksoy,2010,169) Ancak, gelir vergisi hasılatı içerisinde en yüksek pay ücret gelirleri vergisine aittir. Türkiye' de gelir vergisi artan oranlı olarak uygulanmaktadır. Enflasyonun yüksek olduğu yıllarda *mali sürüklenme* etkisi nedeniyle ücretliler daha yüksek oranda vergi ödemek zorunda kalmaktadırlar. Çünkü enflasyon dönemlerinde maaş artışlarından dolayı nominal gelirler artarken vergi dilimlerinde herhangi bir düzenleme yapılmaması nedeniyle ücretliler bir üst vergi dilimine tabi olmaktadır.

15/7/2023 tarihli ve 32249 Sayılı Resmi Gazete'de "6/2/2023 Tarihinde Meydana Gelen Depremlerin Yol Açtığı Ekonomik Kayıpların Telafisi için Ek Motorlu Taşıtlar Vergisi İhdası ile Bazı Kanunlarda ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanununun 21 inci maddesi ile kurumlar vergisi oranı %25 olarak belirlenmiş olup, söz konusu oran; bankalar ile bazı finans şirketleri, sermaye piyasası kurumları ve sigorta şirketleri için %30 olarak belirlenmiştir. Aynı kanunun ilgili maddesi ile bir defaya mahsus olmak üzere ek motorlu taşıtlar vergisi alınması kararlaştırılmıştır (2023 Tarihinde Meydana Gelen Depremler, 2023).

Resmi Gazete'nin 07.07.2023 tarih ve 32241 sayılı Cumhurbaşkan Kararı ile KDVK' ekli listelerde yer alanlar hariç olmak üzere, vergiye tabi işlemler için uygulanacak KDV oranları %18'den %20 ye, Ekli (II) sayılı listede yer alan teslim ve hizmetler için uygulanacak oranlar ise %8'den %10'a yükseltilmiştir. Böylece temel gıdanın KDV oranında bir değişiklik yapılmaz iken çoğu temizlik ürünüde KDV oranı %8'den %20'ye çıkarılmıştır. İki sayılı listede yer alan tekstil ürünleri, ayakkabı, defter, çanta, kırtasiye ürünleri, eğitim ve sağlıkta KDV oranı

⁵ (4) Vergi Çarpanı: Vergilerde ortaya çıkan bir artışın GSYH'yi ne kadar azaltacağını gösteren oran.-c/1-c

%8'den %10'a çıkarılmıştır. Aynı zamanda otomobilin KDV'si %18'den %20'ye çıkarılırken benzin tütün, alkol ve elektronik cihazların KDV oranı %20 olmuştur (Mal ve Hizmetlere Uygulanacak KDV,2023, s. 7).

ÖTV alanında akaryakıt ürünlerinde maktu vergi oranı artırılırken diğer taraftan alkollü içki ve sigarada da vergi oranlarında artış yaşanmıştır (ÖTV Kanunu I Sayılı Liste, 2023).

Resmi Gazetenin 07.07.2023 tarih ve 32241 sayılı Cumhurbaşkanlığı kararı ile tüketici kredilerinde Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi oranı %10'dan %15'e çıkarılmıştır (Mal ve Hizmetlere Uygulanacak KDV,2023, s. 6).

07.07.2023 tarihli 32241 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararları ile Şans Oyunları Vergisinin oranları at yarışlarında %7'den %14'e, spor müsabakalarına dayalı müşterek bahislerde %5'den %10 ve diğer şans oyunlarında ise %10'dan %20 çıkarılmıştır (Mal ve Hizmetlere Uygulanacak KDV, 2023, s. 8).

07.07.2023 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 32241 sayılı Cumhurbaşkanlığı kararı ile 492 Sayılı Harçlar Kanunu'na bağlı tarifelerde yer alan maktu harç tutarları %50 artırılmıştır. Ayrıca yurt dışından getirilen telefon harcı da %228 artış ile 6.091 TL'den 20 TL'ye çıkarılmıştır (Mal ve Hizmetlere Uygulanacak KDV, 2023, s. 5).

3. Türkiye'de Vergi Tabanını Genişletmeye Yönelik Yapılması Gereken Düzenlemeler

Anayasa'nın 73. maddesi genellik ilkesidir. Buna göre herkes vergi yüküne mali gücüne göre katılmalıdır. Mali gücün göstergesi ise gelir, servet ve harcamadır. Vergilemede adalet ilkesinden anlamamız gereken ise *yatay ve dikey adaletin* sağlanmasıdır. Ancak Türk Vergi Sisteminde vergiler daha çok tüketiciler üzerinde kalmaktadır (Oktayer,2010:179). Bu durumda toplumun belli bir kesimi ağır vergi yükü altında kalmaktadır. *Vergi yükü* OECD ülkelerinde ortalama %34 iken Türkiye'de %22'dir (OECD Data,2023). Türkiye'de dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içerisindeki payı yaklaşık olarak %65 iken dolaysız vergiler toplam vergi gelirinin %35'ini oluşturmaktadır. Bu nedenle vergi tabanının genişletilmesi, vergi ahlakının ve bilincinin artırılması, vergiye gönüllü uyumun sağlanması, vergi ödeyen mükellef sayısının artırılması, kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması, vergi dışı kalan alanların vergi kapsamına alınması, ekonomik ve sosyal açıdan rasyonelliği kalmamış muafiyet ve indirimlere son verilmesi gerekmektedir.

Ülkemizde "*vergi harcaması kavramı*" ilk kez 10.12.2003 tarih ve **5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu** ile girmiştir. 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu 18. maddenin c fıkrasında "*Merkezi Yönetim Bütçe Kanun Tasarısına Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülmesi sırasında dikkate alınmak üzere vergi muafiyeti, istisnası ve indirimleri ile benzeri uygulamalar nedeniyle vazgeçilen kamu gelirleri cetveli eklenmiştir* (5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, 2003, s. 6).

Vergi harcaması kavramı; en genel anlamda "*devletlerin gelir toplamını azaltan, standart vergi sisteminden ayrılan ayrıcalıklar veya istisna ve muafiyetler*" olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda; bazı indirim, istisna ve muafiyetler, standart vergi sisteminin unsurları olmaları nedeniyle vergi harcaması kapsamı dışında tutulabilmektedir (SBB, 2023, s. 29).

2023 Yılı Merkezi Yönetim Bütçesi Bütçe Kanunu -Vergi Harcamaları eki incelendiğinde toplam vergi harcaması 934.380.321.625 TL olarak açıklanmıştır. Vergi harcamaları devlet bütçesi içerisinde yer almadığı için sadece kamu harcamaları tutarı ile bütçe hakkında doğru bilgiye ulaşılamamaktadır. Ayrıca vergi harcamaları yoluyla hazinenin gelir kaybından hangi gerçek ve tüzel kişilerin istisna ve muafiyetler, vergi indirimleri yoluyla yararlandığı belli değildir. Bu durum bütçenin şeffaflığı açısından sorun teşkil etmektedir.

Vergi harcamaları temelde iki nedenle yapılır. Bunlardan birincisi, sosyal amaçlı vergi harcamaları yoluyla ekonomik açıdan dezavantajlı kesimlere yönelik gelir transferi yaparak gelir dağılımında adaleti sağlamaktır. İkincisi ise, ekonomik amaçlı vergi harcamaları yoluyla çeşitli sektörlerde vergi teşviği sağlayarak maliye politikası amaçlarına ulaşmaya çalışmaktır (Firat, 2018, s. 47). Kamu harcamalarının alternatifini oluşturan vergi harcamalarının maliye politikası amaçlarını gerçekleştirmek, vergi sisteminde artan oranlılığı sağlamak, erdemli malların üretimini hızlandırmak, bölgesel ve sektörel kalkınmayı sağlamak gibi amaçları olmasına rağmen Türkiye'de uygulamada çoğu vergi kanunu içerisinde gereksiz istisna ve muafiyete yer verilerek vergi harcaması yoluyla hazine gelir kaybına uğratılmıştır. Bunlar:

Gelir vergisi kanunu geçici 67. madde çerçevesinde hisse senedi alım satım kazançlarında (yatırım ortaklıkları hisse senetleri hariç) tevkifat oranı %0 (sıfır) olarak belirlenmiştir. 23 Temmuz 2006 tarihinden itibaren uygulanan %10 stopaj oranı 13 Kasım 2008 tarih 2008/14272 Bakanlar Kurulu kararı ile yüzde 0'a indirilmiştir. Dolayısıyla bu tarihten sonra elde edilen hisse senedi satış kazançları üzerinden %0 oranında vergi kesintisi yapılacaktır (Gelir Vergisi Kanunu, 2023).

Ücret gelirlerinde yapılacak tevkifat Gelir Vergisi Kanunu 103. maddede yer alan vergi tarifeleri uygulanmak sureti ile hesaplanmaktadır. Ancak Gelir Vergisi Kanunu geçici 72. madde uyarınca sporculara yapılan ücret ve ücret sayılan ödemelerde lig usulüne tabi spor dallarında,

En üst ligdekiler için %20

En üst altı ligdekiler için %10

Diğer ligdekiler için %5

Lig usulüne tabi olmayan spor dallarındaki sporculara yapılan ödemeler ile milli sporculara uluslararası müsabakalara katılmaları karşılığında yapılan ödemeler %5 vergi kesintisi yapılmaktadır (GİB, 2023:26).

4490 Sayılı Türk Uluslararası Gemi Sicili Kanun'u ile 491 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 12.maddesine göre "Bu kanun uyarınca oluşturulan Türk Uluslararası Gemi Siciline kayıtlı gemilerin ve yatların işletilmesinden ve devrinden elde edilen kazançlar gelir ve kurumlar vergisinden istisnadır" denilmektedir (GİB, 1999). Burada verilmiş olan istisna ve muafiyetlerinde kaldırılmasına yönelik düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Kamu sektöründe yönetim kurulu ya da denetim gibi üst düzey görevlerde maaş alanların ücretlerinin vergilendirilmesinde istisna sağlanmıştır. Ücretlilerin vergilendirilmesinde tevkifata mı tabi olacaklar yoksa beyanname vererek mi vergilendirilecekleri noktasında elde ettikleri ücretin tek işverenden mi yoksa birden fazla işverenden mi elde edildiğinin bilinmesi önem arz etmektedir. Türk Vergi Sisteminde artan oranlılık açısından birden fazla işverenden ücret olan kişilerin gelirleri ile ilgili olarak belli tutarı aşması durumunda beyanname verme zorunluluğu vardır. Kamuda ve özel sektörde tek işveren/birden fazla işveren tespitinin yapılmasına ilişkin düzenlemeler 311 ve 321 Seri No.lu Gelir Vergisi Genel Tebliğinde yapılmıştır. Bu kapsamda; "**Genel bütçe kapsamında bulunan kamu idarelerinde çalışan personelin, yıl içerisinde bu kapsamdaki diğer kurum ve kuruluşlardan da ücret alması veya bu kapsamdaki diğer bir kurum ve kuruluşa nakil olması durumunda, elde ettikleri ücretler tek işverenden alınan ücret olarak değerlendirilecektir** (GİB, 2023, s. 35).

Kripto para piyasasının vergiden istisnasının kaldırılması

Karbon vergisi uygulamasına geçilmesi

Çeşitli vakıf ve derneklere sağlanan vergi muafiyetine son verilmesi gerekmektedir.

Sonuç

Türkiye'de **Başkanlık Sistemi** sonrasında uygulanan gerek **Yeni Ekonomi Programı** gerekse de **Türkiye Ekonomi Modeli** geleneksel politikalarından uzaklaşılması, sık sık Maliye Bakanı ve Merkez Bankası başkanlarının değişmesi ve COVID-19 krizi ve Kahramanmaraş depremi gibi beklenmedik durumlarında ortaya çıkması sonucu başarısız olmuş ve makro ekonomik göstergelerde bozulmaya yol açmıştır.

Enflasyon ve ekonomik göstergelerdeki bozulma kamu maliyesi alanında da başta bütçe gelir ve gider tahminlerinin gerçekleşmemesi olmak üzere kendini hissettirmiştir. Cari transfer harcamaları ile kur korumalı mevduat ve kamu borçları nedeniyle faiz harcamaları artmış kamu gelirleri kamu harcamalarını karşılayamadığı için son iki yılda **ek bütçe** uygulamasına gidilmiştir. **Ek bütçe** uygulaması ile kamu harcaması kadar vergi gelirlerini artırmak amaçlanmıştır. Kamu harcamalarındaki artış çarpan mekanizması yoluyla ekonomide genişletici etki yaratmaktadır. Ancak aynı oranda vergi gelirlerinin artırılması ise ekonomide daraltıcı etki yaratmaktadır. Sonuç itibarıyla aynı miktar kamu harcamalarının genişletici etkisi vergilerin daraltıcı etkisinden daha fazla olacaktır. Ancak TCMB tarafından politika faizi yeterince artırılmadığı için ekonomide istikrar sağlanamamıştır.

Ekonomi yönetiminin arka arkaya iki yıl ek bütçe uygulamasına girmesi ve **2024-26 Orta Vadeli Planda** da bütçe açığının 2024 yılında artacağı öngörülmesi nedeniyle bütçe açığı /GSYİH oranını düşürebilmek için **vergi tabanını genişletici politikaların** uygulanması gerekmektedir. Bu çerçevede hazineyi gelir kaybına uğratan rasyonelliği kalmamış **vergi harcamalarının** kaldırılması zorunluluk teşkil etmektedir. Bu çerçevede, Gelir Vergisi Kanunu geçici 67. madde çerçevesinde hisse senetleri satış kazançları için uygulanan %0 stopaj ve borsa kazançları için uygulanan %0 tevkifatın kaldırılması, sporculara yönelik yapılan indirimlerin düzenlenmesi, kamuda yönetim kurulu ya da denetim gibi üst düzey görevlerde maaş alanların ücretlerinin vergilendirilmesi, kripto para piyasasının vergilendirilmesi, karbon vergisi uygulamasına geçilmesi bazı vakıf ve derneklere alınmayan kurumlar vergisi alanında düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Diğer taraftan Anayasa'nın 73. maddesinde yer alan genellik ilkesinin hayata geçirilmesi vergilendirme yapılrken **mali güce göre vergilendirme** yapılması **vergileirmede yatay ve dikey adalet ilkesine** riayet edilerek ücret geliri elde edenlerden az kazananlardan çok kazananlardan çok vergi alınacak şekilde vergi dilimlerinin yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

YAZAR BEYANI

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı: Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Etik Kurul Onayı: Bu araştırma etik kurul izni gerektiren analizleri kapsamadığından etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Yazar Katkıları: Yazarın katkısı %100'dür.

Çıkar Çatışması: Yazar açısından ya da üçüncü taraflar açısından çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır

Kaynakça

- Aksoy, Ş. (2011). Kamu Maliyesi,4. Baskı, Filiz Kitapevi, İstanbul.
- Aksoy, Ş. (2010). Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi, 6. Baskı, Filiz Kitapevi, İstanbul.
- Altuğ, F. (2010). Bütçe Teorisi ve Uygulaması, İ.Ü Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/maliye_ue/butceteorisiveuygulamas%C4%B1.pdf,Erişim Tarihi: 10 Ağustos 2023.
- BBC. (2021). “Lütfi Elvan istifa etti: Hazine ve Maliye Bakanlığı’na düşük faizi savunan bakan yardımcısı Nurettin Nebati atandı”, <https://www.bbc.com/turkce/59500262#>. Erişim Tarihi: 31 Ağustos 2023.
- BBC. (2018). “FT: Yatırımcılar Türkiye iştahlarını kaybetmeye başlıyorlar” <https://www.bbc.com/turkce/44134215>, Erişim Tarihi: 4 Eylül 2023.
- Bilgi Merkezi. (2023). “Türkiye Ekonomi Modeli Nedir, Türkiye Ekonomi Modeli Neyi Amaçlıyor, <https://www.bankalar.org/bilgi-merkezi/turkiye-ekonomi-modeli-nedir>, Erişim Tarihi 15 Ağustos 2023.
- Bocutoğlu, E. (2012). Makro İktisat, 9. Baskı, Murathan Yayınevi, İstanbul.
- Cumhurbaşkanlığı (7456 Nolu Kararı). (2023). 6/2/2023 Tarihinde Meydana Gelen Depremlerin Yol Açtığı Ekonomik Kayıpların Telifisi İçin Ek Motorlu Taşıtlar Vergisi İhdası İle Bazı Kanunlarda Ve 375 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, Sayı: 32249, 14.07.2023, Resmi Gazete <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/07/20230715-2.htm>, Erişim Tarihi: 31 Ağustos 2023.
- Cumhurbaşkanlığı (7346 Nolu Kararı). (2023). Mal ve Hizmetlere Uygulanacak Katma Değer Vergisi Oranlarının Tespitine İlişkin Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar, Resmi Gazete <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2023/07/20230707-11.pdf>, Erişim Tarihi: 1 Eylül 2023.
- Cumhurbaşkanlığı (7390 Nolu Karar). (2023). 4760 Sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanununa Ekli (I) Sayılı Listede Yer Alan Mallara İlişkin Özel Tüketim Vergisi Tutarlarının Yeniden Belirlenmesi Hakkında Karar, Resmi Gazete, <https://www.resmigazete.gov.tr/16.07.2023>, Erişim 1 Eylül 2023.
- Çelikay, F, vd. (2020). Maliye Politikası II, TC, Anadolu Üniversitesi, Editör Ertan Çomaklı, Yayın No3992, Açık Öğretim Fakültesi Yayın No:2775, <https://ets.anadolu.edu.tr/storage/nfs/MLY404U/ebook/MLY404U-16V1S1-8-0-1-SV1-ebook.pdf>, Erişim Tarihi: 4 Ağustos 2023 .
- Eğilmez, M. (2023). “AKP’nin Ekonomideki Kırmızı Çizgileri”, <https://www.mahfiegilmez.com/2023/08/akpnin-ekonomideki-krmzcizgileri.html>, Erişim Tarihi:12 Eylül 2023.
- Fırat, M. 2018. “Mali Alan Yaratma Açısından Vergi Harcamalarının Rolü”, Vergi Raporu s.45-47.
- Gelir İdaresi Başkanlığı, 2023 Ücret Geliri Elde Edenler İçin Vergi Rehberi, https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/beyannamerehberi/2023/2023_ucretgelirirehber.pdf, Erişim Tarihi: 1 Eylül 2023, 1-71.
- Gelir İdaresi Başkanlığı. (1999). Türk Uluslararası Gemi Sicili Kanunu ile 491 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname de Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun: Kanun No:4490, Sayı:23913, Cilt:40,

-
- <https://bmvdb.gib.gov.tr/yardim-ve-kaynaklar/yatirimlarda-vergisel-tesvikler/II-konularina-gore-vergisel-tesvikler/o-4490>, Erişim Tarihi: 3 Eylül 2023.
- Gelir Vergisi Kanunu. (2023). Gelir Vergisi Geçici 67. Maddesi, <https://www.gib.gov.tr/gibmevzuat>, Erişim Tarihi:1. Eylül 2023.
- T.C Hazine ve Maliye Bakanlığı. (2019). Yeni Ekonomi Programı 2019-2021, Dengeleme Disiplin, Değişim, <https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2019/10/Yeni-Ekonomi-Program%C4%B1-2019-2021.pdf>, Erişim Tarihi: 4 Ağustos 2023.
- T.C Hazine ve Maliye Bakanlığı. (2023). 2023 Yılı Bütçe Gerçekleşmeleri, <https://hmb.gov.tr/2023-mayis-ayi-butce-gercekleme-sonuclari>, Erişim Tarihi:15 Ağustos 2023.
- Kavcıoğlu, Ş. (2022). "Liralaşma Stratejisi, Merkezin Güncesi" <https://tcmbblog.org/wps/wcm/connect/blog/tr/main+menu/analizler/liralaşma+stratejisi>,Erişim Tarihi:10 Ağustos 2023.
- T.C. Merkez Bankası (TCMB). (2023a). Enflasyon Verileri, www.tcmb.gov.tr, Erişim Tarihi:10.08.2023.
- T.C Merkez Bankası (TCMB). (2023a). Gösterge Niteliğindeki TCMB Kurları, <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/istatistikler/doviz+kurlari/gosterge+niteligindeki+merkez+bankasi+kurlari>, Erişim Tarihi: 31 Ağustos 2023.
- T.C Merkez Bankası (TCMB). (2023a). Faiz Oranları (%) Gecelik (0/N), <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Temel+Faaliyetler/Para+Politik+asi/Merkez+Bankasi+Faiz+Oranlari/faiz-oranlari>, Erişim Tarihi:31 Ağustos 2020.
- T.C Merkez Bankası (TCMB). (2023b). Enflasyon Raporu 2023-III (27 Temmuz 2023) Genel Değerlendirme, www.tcmb.gov.tr, Erişim Tarihi: 10 Ağustos 2023.
- OECD, (2023), OECD Data Tax Revenue,2023, <https://data.oecd.org/tax/tax-revenue.htm>, Erişim Tarihi 1 Eylül 2023
- Oktayer, N. (2010). Kamu Maliyesi, İ.Ü Açık ve Uzaktan Eğitim <http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/kok/kamumaliyesiau237.pdf>, Erişim Tarihi: 1 Eylül 2023.
- Sözcü Gazetesi., (2021). "Merkez Bankası Başkanı Naci Ağbal görevden alındı", <https://www.sozcu.com.tr/2021/ekonomi/son-dakika-merkez-bankasi-baskani-naci-agbal-gorevden-alindi-6324474/>, 20 Mart 2021 Erişim Tarihi: 31 Ağustos 2023.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (SBB). (2021). 2022-24 Bütçe Hazırlama Rehberi <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/09/2022-2024-ButceHazirlamaRehberi-1.pdf>, s:1-488, Erişim Tarihi: 1 Ağustos 2023.
- T.C Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (SBB). (2023a). 2023 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmeleri ve Beklentileri Raporu,1-84 https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/07/2023-Merkezi-Yonetim-Butce-Gerceklesmeleri-ve-Beklentiler-Raporu_31072023.pdf, 1-84.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Bütçe ve Strateji Başkanlığı (SBB). (2022). 7414 Sayılı 2022 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu ile Bağlı Cetvellerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, <https://www.sbb.gov.tr/merkezi-yonetim-butce-kanunlari/#1550658802053-28e1db68-a098> Erişim Tarihi: 15 Ağustos 2023.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Bütçe ve Strateji Başkanlığı (SBB). (2023b).7457 Sayılı 2023 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu ile Bağlı Cetvellerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Erişim Tarihi 15 Ağustos 2023, [www. https://www.sbb.gov.tr/merkezi-yonetim-butce-kanunlari/#1550658802053-28e1db68-a098](http://www.sbb.gov.tr/merkezi-yonetim-butce-kanunlari/#1550658802053-28e1db68-a098).
- T.C. Cumhurbaşkanlığı ve Strateji Başkanlığı. (SBB). (2023c). 2023 Yılı Bütçe Kanunu, 2023 Yılı MYBK'nın Başlangıç Ödeneklerine Eklenen Ödenekleri Gösterir 7457 Sayılı Kanuna Bağlı (A) İşaretli Cetvel, <https://www.sbb.gov.tr/merkezi-yonetim-butce-kanunlari/#1550658802053-28e1db68-a098>, Erişim Tarihi 8 Ağustos 2023.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Bütçe ve Strateji Başkanlığı (SBB). (2023d). 2023 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu ve 2023 Yılı- MYBK'nın Gelir Başlangıç Hedeflerine -Eklenen Gelir Tahmini Cetveli, <https://www.sbb.gov.tr/merkezi-yonetim-butce-kanunlari/#1550658802053-28e1db68-a098>, Erişim Tarihi 1 Eylül 2023.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Bütçe ve Strateji Başkanlığı. (SBB). (2023e). 2023 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu-Vergi Harcamaları, <https://www.sbb.gov.tr/merkezi-yonetim-butce-kanunlari/#1550658802053-28e1db68-a098>, Erişim Bilgileri: 1 Eylül 2023.

-
- Turhan, Ş. (2021). "Merkez Bankası Başkanı Kavcıoğlu çekirdek enflasyona işaret etti." <https://www.ekonomim.com/ekonomi/merkez-bankasi-baskani-kavcioglu-cekirdek-enflasyona-isaret-etti-haberi-633092>, Erişim Tarihi 12 Eylül 2023.
- 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu. (2003). Sayı:25326, Cilt:4, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5018.pdf>, Erişim Tarihi: 5 Eylül 2023.
- Yılmaz, B.E., (2020). Maliye Politikası, İ.Ü Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, <http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/kok/maliyepolitikasiu220.pdf>, Erişim Tarihi 1 Ağustos 2023.

Extended Abstract

Research Questions and Purpose

This text investigates the economic policies implemented after the 2018 Presidential System in Turkey and the effects of these policies on public finance. The aim of the study is to reveal the impact of applied economic policies on budget income and expenses within the framework of additional budget application. After the Presidential elections held on June 24, 2018, the form of government in Turkey became the Presidential System. A program called the New Economy Program was implemented in Turkey between 2019 and 2021 instead of the Medium Term Program. The main purpose of the program is explained as re-establishing price stability and financial stability in the short term, ensuring economic balancing and budget discipline, and realizing economic change towards sustainable growth and fair sharing in the medium term. The New Economic Model was announced by the then Minister of Treasury and Finance Berat Albayrak on August 10, 2018. In the following period, the Turkish economy experienced a period in which three or four finance ministers and central bank governors resigned from their positions in a row, approximately one year apart.

The Ministry of Treasury and Finance implemented the "Turkey Economy Model" with a declaration published on December 16, 2021. The Turkish Economic Model aims to increase economic growth and employment through a low interest policy, and to solve the current account deficit by taking advantage of the high exchange rate, creating a type of import substitution and encouraging domestic production. However, as a result of the policies implemented, there were increases in macroeconomic indicators such as inflation, current account deficit and budget deficit. Inflation, which was 20% in 2018, reached 47% in July 2023. The Turkish economy has experienced successive exchange rate shocks due to the economic policies implemented since 2018. Due to these exchange rate shocks, the increase in the exchange rate has caused inflation figures, especially cost inflation had been risen. After the general elections in May 2023, Dr. Hafize Gaye Erkan will be appointed as the chairman of the Central Bank. and Mehmet Şimşek were appointed as the Ministry of Finance.

In the Inflation Report 2023-III (27-July 2023) published by the Central Bank, the importance of ensuring price stability in terms of macroeconomic stability and financial stability was highlighted, and a gradual monetary tightening process was decided.

The economic policies implemented have also caused structural problems in the public budget. Budget revenue and expenditure estimates have not been realized in Turkey for the last two years. The main reason for this is high inflation, high foreign trade deficit, implementation of election economy for the general elections held in May 2023, increase in macroeconomic problems due to expenses made for the Kahramanmaraş earthquake of February 6, 2023, and the failure of the Turkish Economic Model, which has been implemented for about 2 years. Therefore, the increase in exchange rate and inflation, the melting of Central Bank reserves, the increase in government debts and the increase in CDS, which is an indicator of Turkey's credit risk premium.

After the May 2023 general elections, gradual tightening and simplification practices in monetary policy began. At the same time, tax increases and contractionary fiscal policy were also implemented.

On the one hand, contractionary fiscal policies were implemented with tax increases, on the other hand, an additional budget was implemented in order to provide public services.

In the 2023 Central Government Budget Bill, Central Government Budget Expenses were determined as 4,469.6 million TL. With the additional budget, the Central Government Budget reached 5,589.1 million TL. While the additional budget in 2022 is approximately 60% of the current budget, the additional budget for 2023 constitutes approximately 25% of the current budget, despite earthquake expenditures and expenditures for the general election.

Methodology

The study was prepared by making use of articles written on the subject, public finance and fiscal policy books, Ministry of Finance and Presidency Strategy Directorate and Revenue Administration reports and data, TUIK data, official newspaper data and some periodicals publication and various websites.

Results

Some adjustments need to be made in the tax system in order to comply with the budget deficit/GDP ratio to Maastricht criteria. Article 73 of the Constitution is the principle of generality. Accordingly, everyone should participate in the tax burden according to their financial ability. What we need to understand from the principle of justice in taxation is to ensure horizontal and vertical justice. However, in the Turkish Tax System, taxes remain mostly on consumers. In this case, a certain segment of the society remains under a heavy tax burden. For this reason, it is necessary to expand the tax base, increase tax morale and awareness, ensure voluntary tax compliance, increase the number of taxpayers paying taxes, register the informal economy, include tax-free areas within the scope of taxes, and end exemptions and discounts that are no longer economically and socially rational should terminate.